

2. Арестова О. Н. Коммуникация в компьютерных сетях: психологические детерминанты и последствия / О. Н. Арестова, Л. Н. Бабанин, А. Е. Войскунский // Вестник Московского Ун-та. 1996. Серия 14. психология, № 4. – С. 14 –20.
3. Войскунский А. Е. Актуальные проблемы зависимости от интернета / А. Е. Войскунский // Психологический журнал. 2004. Т. 25. 1. – С. 90–100.
4. Егоров А. Ю. Особенности личности подростков с интернет–зависимостью / А. Ю. Егоров, Н.А. Кузнецова, Е. В. Петрова // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2005. Т.5. № 2. С. 20 – 27
5. Жичкина А. Е. Самопрезентация в виртуальной коммуникации и особенности идентичности подростков-пользователей Интернета / А. Е. Жичкина, Е. П. Белинская // Труды по социологии образования. М. , 2000. Т. 5 . Вып.7. – С. 118 – 132.
6. Лабунская В. А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание / В. А. Лабунская. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999. – 608 с.
7. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость / К. С. Янг // Мир Интернет 2000. № 2. С. 24 – 29 .

Резюме. В статье сделан теоретический обзор работ по проблеме исследования особенностей невербальной коммуникации подростков с признаками интернет-аддикции. Приведены данные, полученные в результате собственного практического исследования.

Ключевые слова: невербальная коммуникация, общение, аддикция, интернет-аддикция, интернет-мем, зависимость, психологический симптом, коррекция, эмоциональная экспрессия.

Резиме. В статті зроблено теоретичний огляд робіт щодо проблеми дослідження особливостей невербальної комунікації підлітків з ознаками інтернет-аддикції. Наведено дані, отримані в результаті власного практичного дослідження.

Ключові слова: невербальна комунікація, спілкування, адикція, інтернет-адикція, інтернет-мем, залежність, психологічний симптом, корекція, емоційна експресія.

© 2013

І. М. Сергієнко, О. О. Тетеріна (м. Черкаси)

ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ПОДРУЖНИМИ ПАРАМИ З ВРАХУВАННЯМ АРХЕТИПНОЇ СИМВОЛІКИ

Актуальність проблеми. У даний час Україна переживає складні соціально-економічні зміни, які істотно відбиваються на становищі всіх елементів соціальних структур, зокрема сім'ї. Сім'я є найменшим осередком суспільства, що постійно відчуває на собі безпосередньо чи опосередковано ті зміни, які відбуваються у країні, та, відповідно, сама накладає відбиток на розвиток суспільства. Процес формування, становлення та розвитку сучасної української сім'ї проходить у складних і суперечливих умовах, на тлі яких відбувається погіршення фізичного і психічного стану здоров'я людей, зростання міжособистісної ізоляції, агресивності, нездатності розв'язувати проблеми і конфлікти, що виникають на їх життєвому шляху. Сьогодні сім'я стикається з цілою низкою нових проблем, значною мірою втрачає здатність виконувати життєво необхідні функції і стоїть на порозі кризи. З огляду на це можна говорити, що ситуація з внутрішньосімейними стосунками поступово погіршується внаслідок збільшення протиріч і конфліктів у суспільстві. Ці обставини можуть мати негативні наслідки не лише для сім'ї, але й для країни загалом.

Проблема подружніх конфліктів сім'ї є на сьогодні актуальною, адже дослідження М. І. Алексєєвої, Т. В. Говорун, С. В. Дворняка, В. І. Зацепіна, Т. С. Кириленко, С. В. Ковальова, О. С. Кочаряна дозволяють стверджувати про наявність кризи, в якій опинилась сьогодні українська сім'я як елемент соціальної системи суспільства [1]. Ознаками такої кризи є: високий рівень незадоволеності подружнім життям, дисфункційний розвиток взаємин у шлюбі, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості розлучень тощо. Під цим кутом зору стає зрозумілим, що сім'я, особливо на початковій стадії її розвитку, потребує психологічної підтримки та допомоги. *Об'єкт дослідження* – психологічна допомога подружнім парам. *Предмет дослідження* – особливості надання психологічної допомоги подружнім парам методом арт-терапії. Ми висловлюємо *припущення* про те, що надання психологічної допомоги подружнім парам методом арт-терапії сприяє оптимізації сімейних стосунків завдяки налагодженню діалогу партнерів на образно-емоційно-інтуїтивному рівні взаємодії. Для перевірки припущення було застосовано наступні *методи дослідження*. „Малюнок погляду партнера (психологічний портрет партнера)”, „Спільний малюнок”, „Діалог через малюнок” (автор методики – І. М. Сергієнко), „Колаж спільного майбутнього” (автор методики – І. М. Сергієнко).

Викладення основного матеріалу. Сім'я – це соціальний інститут суспільства та мала соціальна група водночас, основою якої є шлюб або родинні зв'язки. Члени сім'ї пов'язані суспільним побутом, взаємною допомогою, моральною та правовою відповідальністю. В основі стосунків у сім'ї лежить почуття любові як вищий рівень емоційно позитивного суб'єкт-суб'єктного рівня. Стосунки, побудовані на основі почуття любові, характеризують: висока вибірковість, глибока зануреність їх суб'єктів у взаємини, контакт на декількох рівнях (психофізіологічному, психологічному, фізичному).

Подружні взаємини – сукупність соціально-регламентованих стосунків між шлюбними партнерами. Вони є частиною сімейних взаємин і, водночас, значно відрізняються за змістом, функціями, структурою від дошлюбних стосунків, побудованих лише на почутті любові. Зміст подружніх взаємостосунків між чоловіком, жінкою, їх дітьми зумовлено значенням шлюбу, що полягає в організації, стабілізації стосунків, соціальному санкціонуванні задоволення господарсько-побутових, емоційно-сексуальних, психологічних і батьківських потреб членів подружжя.

Сім'я як соціальний інститут проходить ряд етапів, послідовність яких складається в сімейний цикл чи життєвий цикл сім'ї. Як відомо, вступаючи до шлюбу, партнери досить мало знають про внутрішній світ один одного, тому на різних етапах розвитку сім'ї члени подружжя часто потрапляють у кризу, не розуміючи потреб один одного, особливостей подружньої взаємодії.

За Е. Г. Ейдемиллером і В. В. Юстицісом [4], виокремлюють чотири етапи сімейної психотерапії:

- ІІІІІ діагностичний;
- ІІІІІ ліквідація сімейного конфлікту;
- ІІІІІ реконструктивний;
- ІІІІІ етап підтримки.

На першому етапі діагностика сімейних стосунків здійснюється в процесі приєднання психотерапевта до сімейної групи. Уточнення й перевірка діагностичних гіпотез відбувається на всіх подальших етапах терапії, визначаючи вибір і застосування певних психотерапевтичних технік. Інформація, одержана від одного члена сім'ї, уточнюється під час роботи з іншими членами при спостереженні за їх спілкуванням в спільній роботі з терапевтом.

На другому етапі психотерапевт сприяє виявленню і проясненню для самих членів сім'ї витоків сімейного конфлікту. Конфлікт розв'язується шляхом прояснення кожним членом сім'ї своїх емоцій і потреб, усвідомлення власних внутрішніх суперечностей, відреагування емоцій. Психотерапевт допомагає членам сім'ї конструктивно обмінюватись інформацією, навчає на власному прикладі розмовляти мовою, зрозумілою іншим. При цьому звертає увагу на суперечливі повідомлення, коли те, що повідомляється на словах, не відповідає мові міміки та жестів.

На реконструктивному етапі відбувається обговорення сімейних проблем і шляхів їх розв'язання. Варіанти проведення роботи: або в межах окремої сім'ї, або в паралельних групах пацієнтів з їхніми родичами, які мають схожі проблеми.

Етап підтримки (етап фіксації). На ньому в природних умовах існування сім'ї закріплюються навички спілкування і нові навички рольової взаємодії. Відбувається заслуховування звітів про динаміку внутрішньосімейних відносин, консультування з поточних питань, корекція набутих навичок спілкування в умовах реального життя.

Відповідно до мети нашого дослідження основна робота психолога з подружніми парами здійснювалася засобами арт-терапії. *Арт-терапія* – це напрям практичної психології, який за допомогою засобів мистецтва (медитативне, проєктивне малювання, ліплення глиною, кольоровим тістом, роботу з казками, метафоричним матеріалом) дозволяє розслабитися, подолати внутрішню напругу, розкрити свій творчий потенціал. Арт-терапевтичні заняття для молодих або подружніх пар допомагають краще пізнати один одного, організувати міжособистісний простір, навчитися вирішувати конфлікти, розкрити палітру своїх емоцій, стати більш творчими у стосунках.

Арт-терапевтичні технології у роботі з подружжям, на думку практикуючих арт-терапевтів з Навчально-методичного центру освіти м. Львова [5], спрямовані на розв'язання таких завдань:

- розвиток комунікативної компетентності;
- розвиток внутрішньосімейної взаємодії;
- рольова й тендерна ідентичність членів родини;
- підвищення самооцінки, підвищення активності, впевненості в поведінці (на різних етапах розвитку сім'ї: в періоді як особистісних криз членів родини так і кризових станів родини, як цілісності);
- зняття постстресового синдрому;
- усвідомлення й відреагування травматичного досвіду;
- розвиток рефлексії кожного члена сім'ї.

У межах психологічної допомоги сім'ї засобами арт-терапії існують різні підходи до надання психологічної допомоги сім'ї. Зупинимось на аналізі найбільш поширених напрямів психологічної допомоги сім'ї засобами арт-терапії (психодинамічному та експресивному).

Професійне психодинамічне арт-терапевтичне консультування сім'ї – це робота з окремим індивідом. Вона полягає у з'ясуванні і корекції досвіду стосунків особистості зі своїми батьками, допомагає суб'єктові стати більш зрілим, що сприяє подоланню труднощів у власній сім'ї. Така допомога більше акцентована на особистості, а не на сім'ї. Діагностика подружніх стосунків спрямована насамперед на виявлення глибинних чинників, що знижують задоволеність подружжя шлюбом і деструктують взаємини, порушуючи його стабільність.

На відміну від психодинамічного підходу експресивна арт-терапія орієнтована на спільну роботу психолога та обох подружніх партнерів. Сутність її полягає у набутті подружжям нового досвіду спільної діяльності, співтворчості. Пізнання членами родини внутрішнього світу один одного, яке відбувається при спільному виконанні образотворчих завдань з арт-терапії у парі, розширює розуміння унікальності особистості партнерів та відкриває можливості для діалогічної взаємодії у подружжі на емотивно-інтуїтивному рівні.

На прикладі роботи із партнерами, які звернулися з проблемою періодичного виникнення конфліктів, розглянемо специфіку надання психологічної допомоги парі засобами арт-терапії. До арт-терапевта звернулася студентська родина (обом партнерам по 22 роки) із запитом щодо труднощів, пов'язаних із взаєморозумінням. Партнерам було запропоновано виконати наступні арт-терапевтичні методики: „Діалог через малюнок”, „Діалог між двома „Я”, „Спільний малюнок”, „Колаж спільного майбутнього” (автор методик – І. М. Сергієнко [3, с. 106-110]), „Малюнок погляду партнера («Парне малювання»)» [2, с. 344-345]”.

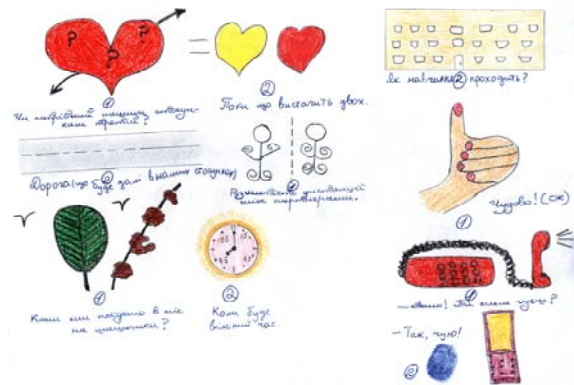

Рис. 1. Діалог через малюнок.

Науковий аналіз спільної роботи партнерів на тему „Діалог через малюнок” (рис.1) показав, що, між партнерами існує достатнє взаєморозуміння на невербально- образному рівні, водночас, діалог має переважно функціональний характер. Застосовані партнерами образи та фрази вказують на можливі проблеми у парі: у сфері емоційного контакту (емоційна закритість чоловіка та складність для нього „чути” емоційні підтексти у словах жінки); у сфері „меж” та психологічної території кожного; у сфері планів та очікувань щодо народження дитини.

Рис. 2. Колаж спільного майбутнього.

„Колаж спільного майбутнього” (рис. 2) – нова форма роботи, яку було застосовано вперше відповідно до методичної розробки І. М. Сергієнко. Аналіз виконання колажу парою показав, що партнери співпадають у баченні позицій чоловіка і жінки як рівноцінних з незначним домінуванням чоловіка. Особливістю колажу є те, що деяку частину пар на підібраних зображеннях відвернуто від глядача, що може вказувати на внутрішній конфлікт у парі між „відкритістю” та „закритістю” пари для оточення. Іншою складністю для даної пари може бути підсвідома тенденція до переважання раціонального та морального компоненту у взаємодії при урізанні тілесного. Особливістю даної пари може бути дуже високий рівень ототожнення партнерів один з одним – „симетричність особистостей”, що, з одного боку є ресурсом для партнерів, а, з іншого боку, знижує здатність партнерів бачити, приймати відмінності кожного з членів подружжя та враховувати у сімейному спілкуванні. Центральний образ колажу – образ сім’ї з двома дітьми відображає мрію дружини про дітей на фоні збереження подружньої любові.

Рис. 3. Парне малювання

„Малюнок погляду партнера («Парне малювання»)” – малюнок з арсеналу експресивної арт-терапії. Наукове дослідження виконання продукту спільної творчості (рис. 3) та діалогу з подружжям показує, що жінка у своїй взаємодії встановлює жорсткі межі, які обома партнерами порушуються. Порушення особистих меж у стосунках партнерів діагностується як одна із соціально-психологічних причин виникнення конфліктів у данному подружжі. Подальша психологічна допомога подружній парі здійснювалася засобами психодрами.

Рис. 4. Спільний малюнок.

Ресурсом для партнерів виявилось виконання „Спільного малюнка” (рис. 4.), у якому партнери зобразили своє уявлення про літо, доповнюючи один одного. Діагностично цінними виявилися образи веселки та сонця, де чоловік виконав найвищий щабель веселки, а жінка намалювала сонце, яке вище за веселку і світить усім. Це може вказувати на неусвідомлюване суперництво у парі. Додатковий діалог із партнерами дозволив виявити, що на емоційний стан чоловіка впливає стан втрати значущої людини, а для дружини є значущою роль матері, яка є відображенням захисної ідентифікації з її власною матір’ю.

Після закінчення сеансів арт-терапії партнери повідомили, що здійснена ними робота методами спільного малювання та колажу змінила їх ставлення у подружжі на краще, вони зрозуміли глибинні причини складних емоційних станів один одного, що дозволило їм подивитися новими очима на особистість партнера, прийняти її, навчитися враховувати у спільному житті. Цінним надбанням для них став досвід спільної діяльності, який вимагав застосування як невербального так и вербального діалогу, що допомогло замінити конфліктну взаємодію у сім’ї на діалог.

Висновки. 1. Арт-терапевтичні технології успішно використовуються в психологічній роботі з подружніми парами. Застосування арт-терапевтичних методик у роботі з подружніми партнерами сприяє зменшенню рівня емоційного напруження у взаємодії, забезпечує простір для самовираження кожного з членів родини, каталізує процеси аутотерапії та гармонізації у подружжя.

2. Представлена у статті модель психологічної допомоги сім'ї, спрямована на зміну характеру взаємодії партнерів (з раціонально-функційної на емоційно-образну), дозволяє учасникам арт-терапевтичних занять по-новому сформулювати психологічні проблеми у взаємостосунках, змінити бачення себе та партнера, усвідомити специфіку партнерської взаємодії.

3. Активізація творчого потенціалу партнерів засобами арт-терапії сприяє виробленню партнерами нових моделей у взаємодії один з одним та шляхів вирішення сімейних конфліктів.

Література:

1. Бурлачук Л. Ф., Кочарян А. С. Психотерапия / Л. Ф. Бурлачук, А. С. Кочарян, М. Е. Жидко. – СПб. : Питер, 2009. – 496 с.
2. Рудестам К. Групповая психотерапия / Кьелл Рудестам. Пер. с англ.: А. Голубев – СПб. : Питер Ком, 1998. – 384 с. – (Серия «Мастера психологии»).
3. Сергієнко І. М. Соціально-психологічний театр / І. М. Сергієнко – Черкаси : Вид-во від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. – 140 с.
4. Э. Г. Эйдемиллер, В. Юстицкис Психология и психотерапия семьи. 3-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 656 с.
5. Системний підхід як методологічні засади арт-терапії / Навчально-методичний центр освіти м. Львова <http://literacy.com.ua/praktychna-psyhologija/244-korekcijna-ta-rozvyvalna-robota/art/790-vykorystannia-art-tekhnologii-v-simeinii-psykhoterapii>.

Резюме. Стаття посвящена рассмотрению возможностей применения методов арт-терапии в работе с супружескими парами. Предложены авторские модификации арт-терапевтических методик для работы психологов с супружескими парами. Представлен опыт предоставления психологической помощи средствами арт-терапии супружеской паре в налаживании отношений.

Ключевые слова: арт-терапия, арт-терапевтические методики, психологическая помощь.

Резюме. Статтю присвячено висвітленню можливостей застосування методів арт-терапії у роботі із подружніми партнерами. Запропоновано авторські модифікації арт-терапевтичних методик для роботи психологів із подружніми парами. Представлено досвід надання психологічної допомоги засобами арт-терапії подружній парі у налагодженні стосунків.

Ключові слова: арт-терапія, арт-терапевтичні методики, психологічна допомога.

© 2013

Н. В. Сивопляс (м.Слов'янськ)

ВЗАЄМОДІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТА ЕВОЛЮЦІЙНО-БІОЛОГІЧНОГО В АРХЕТИПІ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНКИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ)

Постановка проблеми. Процес формування сучасної сексуальної культури на рівні індивідуальної поведінки людини та на рівні прищеплення усвідомленої лояльності соціуму стає для української психології, в її практичній частині, перевіркою на спроможність бути, як мінімум, цікавою активному сегменту суспільства, що готовий споживати високопрофесійні послуги, а, як максимум, створювати випереджуючу стратегію пропозицій для суспільства як колективного клієнта. Можливо, що справжня **актуальність** розвитку психологічного консультування полягає в тому, щоб призвичаїти значну кількість українців до активної співпраці з психологом протягом всього життя. Очевидно, що людина в сучасному світі при відсутності особистої сексуальної культури буде почуватися дисгармонійною, відчуженою, дезорієнтованою. Печатка провінційності карбується, насамперед, в свідомості, і дороге авто або одяг не лікують від дикунства та неосвіченості.

Всесвітня Організація Охорони здоров'я визначає здоров'я як стан «повного фізичного, душевного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів» [6]. Таке тлумачення показує важливість базових компонентів людського буття: біологічний, психічний та соціальний. Кожний з них вивчається великою кількістю фахівців різних галузей наукового знання: фізіологи, філософи, психологи, соціологи, етологи, культурологи, антропологі, і т.д. Вирішення наукових завдань відбувається у взаємодії двох площин: теоретичної та прикладної. Значимість останньої, обумовило формат даної роботи.

Проблема практичної допомоги складається з відсутності системних заходів з підтримки, терапії психічного здоров'я та складності перенесення теоретичних надбань з відомими універсальними функціонування